

БЕЛИ ПЕСАК

Супруга и ја смо возили у правцу југа дуж ауто-пута 54 од Аламогордоа до Ел Паса. Претходно поподне смо провели у пустињи Бели песак, па ми је мозак још био спржен од блештавила. Бринуо сам да сам можда чак нанео трајну штету очима. Песак је сачињен од гипса – што год то било – и сјајан попут свежег снега. И сјајнији, заправо. Заиста је потпуно невероватно да нешто може толико да сија. Одличан је назив, Бели песак, иако нам се место испрва учинило помало разочаравајуће. Песак је био мало безбојан, а не сасвим бео. Онда, кад смо се одвезли даље, песак је почео да се шири по путу, постао је бељи, и ускоро је све побелело, чак и пут, а онда више и није било пута, само та сјајна белина. Паркирали смо се и ушетали у њу, у белину. Било је тешко поверовати да такво место уистину постоји. Небо је било чисто плаво, али треба нагласити белину песка, који није могао да буде бељи. Волели бисмо да смо могли дуже да останемо у тој неокаљаној дивљини, али морали смо да стигнемо у Ел Пасо те вечери. Одшетали смо до кола и кренули из парка.

Џесика је возила. Било је предвече. Били смо стотинак километара јужно од Аламогордоа и светлост је јењавала. Паралелно с путем кретао се теретни воз, и сам на путу ка југу.

„Ауто-стопер!“, рекох показујући. „Хоћемо ли да га покупимо?“

„Хоћемо ли?“, упита Џесика док је успоравала. Сад смо могли јасније да га видимо, црнац, у касним двадесетим, чист и нимало налик манијаку или неком ко смрди. Успорили смо док кола нису почела да миле и добро га осмотрили. Изгледао је у реду. Спустио сам прозор, сувозачки. Осмех му је био леп.

„Куда ћете?“, упитао је.

„Ел Пасо“, рекох.

„То би ми баш одговарало.“

„Наравно. Упадај.“

Отворио је врата и сео на задње седиште. Погледи су нам се срели у ретровизору. Џесика је рекла: „Ћао.“

„Фала“, рече он.

„Нема на чему.“ Џесика је убрзала и ускоро смо се опет возили око сто на сат, поново сустижући дугачки теретни воз с наше леве стране.

„Одакле си дошао?“, упитао сам, окрећући се у седишту. Сад сам видео да је можда старији него што сам испрва мислио. На лицу је имао дубоке бразде, али поглед му је био благ, а осмех и даље леп.

„Из Албукеркија“, рекао је. Мало сам се изненадио. Логично би било да је до Ел Паса из Албукеркија ишао право дуж I-25. „Одакле сте ви?“, упитао је.

„Из Лондона“, рекох. „У Енглеској.“

„У Краљевству“, рече он.

„Тако је.“ Поново сам се окренуо напред јер сам бринуо да ће ми се од увртања на седишту ушинути врат. Склон сам томе.

„Мислио сам да је тако“, рече он. „Свиђа ми се ваш нагласак.“

„А ти?“

„Пореклом сам из Арканзаса.“

„Моја мајка је одатле“, рече Џесика. „Живела је у Ел Дораду у Арканзасу пре него што се одселила у Енглеску.“

„Ја сам из Литл Рока“, рече он.

„Као Фароа Сандерс“, рекох. Било је бесмислено то рећи, али имам потребу да се правим важан, да покажем како све знам; у овом случају, да покажем да се разумем у џез, у црне џез музичаре. Тип, очигледно, није био обожаваатељ џеза. Климнуо је главом, али ништа није рекао, те смо се припремили да утонемо у повремено нарушавању тишину која најбоље функционише у таквим ситуацијама. Установили смо ко је одакле и где идемо, те је кола испунила пријатна атмосфера. Потом, једва минут касније, пријатну атмосферу је из корена променио натпис:

ОБАВЕШТЕЊЕ
НЕМОЈТЕ КУПИТИ АУТО-СТОПЕРЕ
КАЗНЕНО-ПОПРАВНИ ЗАВОДИ У БЛИЗИНИ

Ја сам видео знак. Џесика је видела знак. Наш ауто-стопер је видео знак. Сви смо видели знак, и он је потпуно променио наш однос. Изненадила ме је множина: не казнено-поправни завод него казнено-поправни заводи. Више њих. Обавештење – храбрило ме је то што је на знаку писало Обавештење, а не Упозорење – није прецизирало *колико*, али је, очито, постојао више од једног. Нисам погледао Џесику. Ни она није погледала мене. Није било потребе, јер је у извесном смислу свако сваког гледао. А и није, нити је рекао иједну реч. Одувек сам веровао у концепт вибрација: добрих вибрација, лоших вибрација. Пошто смо угледали знак, вибрације у колима – које су биле добре – тотално су се промениле и постале веома лоше. То је била материјална чињеница. Некако су стварни молекули у колима подвргнути хемијској промени. Кола више нису била исто оно место од пре једног минута. И небо је постало мрачније – то је био додатни фактор.

Ускоро смо наишли на заводе који су несумњиво осмишљени с кажњавањем и поправљањем на уму. Оба места – било их је два, једно с десне и једно с леве стране – била су удаљена од пута, окружена високим зидовима од бодљикаве жице и јарко осветљена електролучним светиљкама. Није било прозора. У снази и одлучности њихове жеље да заточе претњу заправо су њоме одисала. Истовремено, оба места су поседовала одлике налик аутлетима робне куће ИКЕА. Пожелео сам да је реч о тим аутлетима. Било би тако лепо да је наш ауто-стопер рекао да је дошао да купи кауч или неке кухињске елементе и да му се покварио ауто. Могли смо с тим да саосећамо. Али ето, нико ништа није рекао. Нико ништа није рекао, али знам о чему сам ја размишљао: размишљао сам о томе како се никад нисам нашао у позицији да толико желим

да могу да вратим сат само минут или два уназад. Волео бих да сам могао да вратим сат, да кажем Џесика: „Хоћемо ли да га покупимо?“, и да чујем како одговара: „Не, боље не“ и брзо пролази поред њега, оставивши га где је и био. Али у овом животу не можете да враћате сат, ни две секунде. Све што се догодило – догодило се. Све има последице. Резултат је био да нисмо могли да избришемо чињеницу да смо га купили, али могао сам да га замолим да изађе. Могао сам да кажем: „Види, момак, извини, али с обзиром на околности, да ли би могао да одјебеш из наших кола?“ Могао сам то да учиним, али нисам, из неколико разлога. Прво, бринуо сам да би могао да полуди на такав предлог и убије нас. Друго, бринуо сам да бих због тог питања – односно, наредбе – испао непристојан. Зато смо, уместо да му кажемо да изађе, наставили вожњу у напетост тишини. Кола су наставила да јуре. Чинило се да нема смисла успоравати. У свакој ситуацији може се истаћи нешто позитивно. У овој је позитивно било одсуство ма каквих застоја у саобраћају. Џесика је стезала волан. Нико није говорио. Тишина је била неподношљива, али се није могла прекинути. Не знајући шта да радим, упалио сам радио. Још је био на једној станици класичне рок музике коју смо слушали раније тог дана, пре него што смо стигли до Белог песка, и чим се радио огласио, у светлости Новог Мексика која је јењавала, препознао сам клавирски звон и ромињање песме „Riders on the Storm“. Велики сам обожаватељ Дорса али у датом тренутку нисам желео да чујем ту песму. Било је невероватно. Неколико тренутака касније чули смо Џима Морисона како певуши:

*There's a killer on the road
His brain is squirming like a toad...*

Пошто сам упалио радио с тако катастрофално прикладним резултатом, деловало је немогуће сада га угасити. Нас троје смо седели тамо и слушали:

*If you give this man a ride,
sweet family will die...*

Џесика је поступила по савету Џима Морисона из неког другог његовог дела. Поглед јој је био упрт у пут, а руке су јој биле на волану. Мој поглед је био упрт у пут, а руке су ми биле у крилу. Дан је и даље прелазио у ноћ. Светла кола из супротног смера била су заслепљујућа и нису слутила на добро. Песма се наставила. Реј Манзарек је свирао свој мали соло у стилу цеза на електричном клавиру или чему већ. Ми смо у потпуно кошмарној ситуацији, помислио сам. Због кише у песми деловало је као да и око нас пада киша, под ведрим небом Новог Мексика, јужно од Аламогордоа, према Ел Пасу. Пре него што сам стигао да наставим ту мисао, тип на задњем седишту је прочистио грло. У напетост атмосфери кола то је звучало као пуцањ пиштоља.

„Слушај, друже“, рече он.

„Да?“, рекох. И Џесика је рекла „Да?“ у истом тренутку, а звук тог двоцевног питања еруптирао је у колима у провали очајнички лепог понашања.

„Да објасним.“

Објашњење је било управо оно што смо хтели. Под датим околностима једино што смо могли више да прижељкујемо била је својевољна понуда да изађе из наших кола и преда се надлежним органима.

Ухватио сам му поглед у ретровизору. То често виђате у филмовима: очи особе у колима уоквирене ретровизором, који је, опет, уоквирен шофершајбном, а она је, опет уоквирена биоскопским платном. У суштини, поглед у тим очима никад није доброћудан. Увек је испуњен слутњама. Ухватио сам му поглед. Сусрели су нам се погледи. Због свих тих асоцијација било је немогуће протумачити његов поглед. Такође, недавно сам видео изложбу фотографија Тарин Сајмон под називом *Невини*. Сlike приказују мушкарце и жене – обично црне – осуђене због ужасних злочина. Поједини су одслужили двадесет година својих невероватно дугих казни (стотине и стотине година у неким случајевима), али су онда, пошто су добили право на тестирање ДНК, ослобођени пресуда. Није реч само о елементу сумње или о томе да је пресуда била упитна због некакве процедуралне техникалије (полицајаца који су фалсификовали доказ о злочину за који су *знали* да је осумњичени крив, али нису баш могли да докажу). Не, једноставно није било шансе да су они могли починити ужасна злодела због којих су осуђени. Док посматрате та лица, покушавате да закључите да ли су невини или криви, али немогуће је. Невини људи могу да делују као да су криви, а криви као да су невини. Сви могу да изгледају свакако. Невино или криво: на основу тих лица није могуће судити. Али иако је страшно што су осуђени због ужасних злочина, те злочине је починио *неко*. Могуће је чак и да је разлог због ког су неки од тих људи грешком осуђени био тај што је те злочине – те ужасне злочине – починила особа на задњем седишту вашег аута, која полако изговара:

„Контам да сте због оног знака одлепили, а?“

„Благо речено“, рекох. „Такође, искрено, она песма нас није баш умирила.“

„Па, да вам кажем шта се десило.“

„То би било сјајно“, рекох. Понекад помислим да је то све што било ко од нас жели од времена проведеног на земљи: објашњење. Да се ствари изведу на чистац. Да се каже истина. Да нам се каже на чему смо да бисмо могли да донесемо одлуке о даљем поступању засноване на чињеницама.

„Урадио сам неке ствари у прошлости. Био сам у затвору. Одслужио сам неко време. Разумеш шта кажем? Изашао сам пре више од годину. Али сад само стопирам, покушавам да стигнем где треба. Кажем ти, брате, само хоћу да стигнем у Ел Пасо.“

„Па, с обзиром на околности“, рекох. Прочистих грло. Била је то једна од оних ситуација у којима нико не може да проговори ако претходно не прочисти грло. „У датим околностима мислим да би било боље за сваког ако те просто оставимо.“

„Боље за вас. Не и за мене.“

„Па, то је вероватно истина, али у датим околностима...“ Поред тога што сам непрестано прочишћавао грло, непрестано сам користио фразу „у датим околностима“. У датим околностима то је било неизбежно. „Па, истину говорећи“, наставио сам, „понадали смо се да ће возња бити лепа и опуштајућа, а то сад не делује нимало оствариво. У датим околностима, заправо, делује крајње неоствариво.“

„Видиш, овако стоје ствари“, рече он. „Нисам наклоњен идеји да изађем из кола.“ Мора се нагласити да у тим речима није било никаквог призива претње. Просто је

рекао свој став, али тај конкретан став није могао да се дочара без елемента претње. Бринуо сам да је он тип особе која пати од промена расположења. Насилних промена расположења. И сам патим од њих. Али моје расположење у том тренутку више је понирало него што се колебало или се, ако је тако нешто могуће, насилно колебало у *једном правцу*. Џесика је стезала волан и упрла поглед у пут. Почео сам некако да се осећам као да је махом њена кривица што смо се нашли у тој ситуацији. Да смо били сами – мислим, да смо некако били у истој ситуацији (тј., не сами), али некако ипак *сами* – вероватно бих изгубио живце и рекао јој то.

„Да објасним пар ствари“, рече он. Зато што сам бринуо да ми се не ушине врат, нисам се окренуо у седишту. Наставио сам да зурим пред себе у таму и надолazeћа светла и црвене задње фарове кола испред нас. Догодило се тако да је био у набавци у супермаркету, рекао је. Жена му је била у тајној вези с неким типом, а брат од тог типа је радио у супермаркету, и једног дана, кад је требало да буде на послу, изостао је јер је имао грип...

Посматрао сам кола из супротног правца, хипнотичну маглину светала, небо боје мастила, питајући се кад бисмо могли да стигнемо у Ел Пасо...

А онда, кад се вратио у супермаркет... Схватио сам да су ми мисли биле одлутале, па сам изгубио нит приче. Истина, и није била нека прича, или просто он није био вешт приповедач. Стално је убацивао небитне детаље. Његова прича ме је веома занимала, али не и начин на који ју је причао. Неколико минута пре тога бринуо сам да је можда убица; сад сам бринуо да је можда досадњаковић, али могуће је било да је истовремено убица и досадњаковић. Већ неколико година сам осећао да губим способност да се концентришем, да слушам шта људи причају, али никад пре нисам досегао такав врхунац непажње у тренутку кад је толико важно – и толико очигледно у мом интересу – да се концентришем. Било је толико важно да слушам, да пажљиво пратим његову причу, да обратим пажњу, али нисам могао. Хтео сам, требало је, али нисам могао. Просто нисам могао. Због тога што међу поротницима има људи попут мене, људи који не могу да прате шта други причају, има толико погрешних пресуда, толико случајева кад правда омане. О чему год да је требало да размишљам и на што год да је требало да се усредсредим, помислио сам, ја увек размишљам о нечему другом, а то друго смо без изузетка ја и моји проблеми. Док сам о томе размишљао, схватио сам да му је глас утихнуо. Дошао је до краја приче. Одбрана је изнела завршну реч.

„Треба да наточимо“, рече Џесика.

„Мисли на гориво“, рекох. Неколико километара даље скренули смо ка бензинској пумпи и зауставили се. Мрзим да точим гориво, посебно у Америци, где прво мораш да платиш и све је прилично компликовано и потенцијално масно. Овом приликом, међутим, Џесика и ја смо хтели да наточимо гориво да не бисмо остали сами у колима с тим типом, али нисмо могли обоје да изађемо, јер онда би могао да пређе на возачко седиште и одвезе се без нас. Али није могао да се одвезе, јер нам је кључ био потребан за чеп резервоара. Али били смо у Америци, у изнајмљеним колима, па она нису имала браву на чепу. Нисам размишљао разборито, због ауто-стопера и свега у вези с њим. И Џесика и ја смо изашли из кола. Ја сам точио. Било је прилично једноставно. Посматрао сам бројке – доларе, литре и литре бензина – како се окрећу на мерачу

протока. Премда то није била моја главна брига, немогуће је било не изненадити се чињеницом да је гориво било неупоредиво јефтиније у Америци него у Европи.

Онда је и наш нови пријатељ изашао из кола. Носио је црне фармерке и патике. Патике нису биле црне али су изгледале прилично старо. Џесика се вратила у кола. Ја сам танкао, како то кажу у Америци. Он ме је погледао. Били смо исте висине, само што је он био мало нижи. Погледи су нам се срели. Раније су се срели у ретровизору, али сада су се заправо срели. На неонском светлу бензинске пумпе поглед му је био подложен свакаким интерпретацијама. Посматрали смо се као два мушкарца. Црнац и белац, Енглец и Американац.

„Морам да пишам“, рече он.

„Добро“, рекох. „Само иди.“ Рекао сам то најнеутралнијим могућим тоном. Постарао сам се да ми израз лица ништа не ода и онда, забринут да се та безизражајност испољава као крутост израза која заправо све одаје, опустио сам се и благо насмешио.

„Нећеш ме ваљда сад оставити овде?“, рече он.

„Оставити овде?“, рекох. „Наравно да нећу.“

„Си сигуран, брате?“

„Кунем се“, рекох. Климнуо је главом и полако одшетао према тоалетима. Помало је вукао леву ногу. Није журио и није се освртао. Посматрао сам његово обличје како одмиче. Чим је нестао унутра, пустио сам ручку за активацију, уз тандркање сам извукао пиштољ за гориво из резервоара и треснуо га о метални држач станице за точење. Лупио је на земљу.

„Мораш да подигнеш ручицу“, рече Џесика. Учинио сам то. Подигао сам ручицу и вратио незграпни пиштољ црева за гориво на место.

„Брзо!“, рече Џесика. Заврнуо сам чеп на резервоару, али сам то учинио пребрзо, па није могао да налегне. Има много истине у старој изреци: „Што је брзо, то је и кусо.“ Коначно сам успео да га заврнем и потрчао сам до предњег дела кола док је Џесика палила ауто. Мотор је забрундао.

„Брзо! Брзо! Брзо!“, повикао сам док сам улазио на сувозачка врата. Џесика се испаркирала смирено а брзо, без шкрипе гума, а ја сам залупио врата.

Изашли смо с пумпе безбедно и глатко и у року од неколико секунди били смо на путу. Испрва смо осећали усхићење јер смо тако успели да побегнемо. Једно другом смо бацили коску. Ха-ха!

„Је л' ти се свидело како сам рекао 'Кунем се'?", рекох.

„Генијално!“, рече Џесика. Неко време смо ишли тако, али нам је убрзо понестало снаге јер, иако смо се и даље осећали помало усхићено, почели смо да се осећамо и помало постиђено, а онда је, мало-помало, усхићење нестало.

„Врата ти нису затворена“, рече Џесика после извесног времена.

„Јесу“, рекох.

„Нису“, рече Џесика. Одшкринуо сам врата и залупио их, јаче него претходни пут.

„Извини“, рекох. „Била си у праву.“

„Нема везе“, рече Џесика. А потом: „Је л' јако ружно то што смо малопре урадили?“

„Мислим да можда јесте.“

„Је л' мислиш да је било расистички?“

„Мислим да је било само некако непристојно. Из предрасуде. Исхитрено.“

„Замисли како ће се он осећати кад се врати из тоалета. Осећаће се тако изневерено. Мислиће да смо се тако подло понели према њему.“

Наставили смо вожњу. Призор је био исти: кола, светла, готово потпуна тама. Били смо на безбедном, али можда је и пре било тако. Сад кад смо били ван опасности деловало је могуће да никад није ни било никакве опасности.

„Као да нас је искушавао“, рече Џесика.

„Знам. Никад није добар осећај кад паднеш на тесту“, рекох. „Још се сећам како сам се осећао кад ми је било седамнаест и пао сам на возачком.“

„Како си се осећао?“

„Не сећам се тачно“, рекох. „Не сјајно. А ти? Ти си вероватно положила из прве.“

„Јесам“, рече она, али није се могло скренути с теме у том тренутку. После паузе Џесика рече: „Је л' би требало да се вратимо?“

„Можда би требало.“

„Али нећемо, зар не?“

„Нипошто“, рекох, и обоје се насмејасмо. Возили смо у тишини неколико минута. Више нисмо били усхићени, али су вибрације у колима поново биле добре иако смо и даље били посрамљени, невини ни због чега и криви ни због чега, с осећајем олакшања и испуњени кајањем због оног што смо учинили.

„Знаш оне урбане легенде?“, рече Џесика.

„О несталом ауто-стоперу?“

„Да. Вероватно је секира на задњем седишту.“

Окренуо сам се да погледам, помало неспретно због појаса. Ничег није било на задњем седишту ни на поду, осим две лименке кока-коле и флаше воде, све празне, као и поцепана мапа пустиње Бели песак.

„Нема ништа“, рекох, трљајући врат. Наставили смо вожњу. Сад је било доста мрачно. Ноћ је пала у Новом Мексику.

Светла на инструмент табли слабашно су сијала. Показивач нивоа горива указивао је на готово пун резервоар.

„Па“, рекох. „Учинили смо једну корисну ствар. Бар смо га одвезли од оног краја где пише да не треба купити ауто-стопере. На томе би требало да буде заиста захваљан.“ Рекао сам то, али док сам га замишљао тамо како се враћа из тоалета и осврће се по пумпи, знао сам да му захвалност неће бити прва на уму. Биће много других кола која долазе и одлазе, али ће сигурно знати, у дубини душе, да су кола која је хтео да види и за која се надао да ће га чекати одавно отишла. Могу да замислим како се осећао, али било ми је и драго што смо опет сами нас двоје, безбедни и у својим колима, венчани, и јуримо ка Ел Пасу.

(С енглеској превела **Аријана Лубурић Цвијановић**)